

Het Het Sinte-Pieterke Sinte-Pieterke Kalken Kalken

Mededelingenblad van de Stichting Sint-Pietersfeest Kalken
15de jg., nr. 12, p. 2137-2152

Fietstocht
*Met de fiets
naar de kermis.
Kermissen op
de gemeente-
grenzen,
bezocht en
bekeken vanuit
een
dorpscentrum,
Kalken.*

19de-20ste eeuw

Verkoopprijs: € 1,00

Colofon

Foto voorblad: accordeoniste Denise De Meyer
(° Beervelde, 1936).
Opzoekingswerk, samenstelling en historische
verantwoording: André Van De Sompel
v.u.: Stichting Sint-Pietersfeest Kalken,
p.a. Kruisenstraat 70, 9270 Kalken

Inleiding

Kermissen en wijkfeesten zijn indicatoren voor het belang van de wijken op zich en hun onderlinge verhouding.

Tijdens de hierna beschreven fietstocht bezoeken we - in gedachten - de kermissen van de wijken die in het grensgebied van Kalken met Laarne, Beervelde, Lokeren en Overmere liggen of lagen.

We bezoeken achtereenvolgens de wijken of woongebieden de Meerskant, Bontinkstraat, Hanselaerstraat, Rivierstraat - Vijfweegsche, de Fortune (Brugstraat - Zomerstraat) en 't Hussevelde.

Een aantal van de hierna besproken kermissen zijn ondertussen verdwenen en vergeten. Andere wijkkermissen worden sinds relatief korte tijd heringericht door vrijwilligersverenigingen.

Enkele specifieke gegevens over het grensgebied Kalken - Beervelde - Overmere - Uitbergen - Laarne

Als belangrijk gegeven over het grootste deel van het af te leggen traject geldt het feit dat in 1921 de gemeente Beervelde ten dele gevormd werd met het Kalkense gebieden ten noorden van de Bontinkstraat, 't Hussevelde, Zomerstraat, Brugstraat en Holeinde (= ongeveer 1/5 van de toenmalige oppervlakte van Kalken). Dat streven naar "onafhankelijkheid" dateert ten minste van het laatste decennium van de 19de eeuw¹.

¹ Reeds in 1896 vroegen een "groot aantal inwoners" van het gehucht Beervelde de inrichting van een aparte gemeente aan. Kalken adviseerde die

Het Kalkense gemeentebestuur hield wel degelijk rekening met de inwoners uit het noordelijke deel van de gemeente. Zo gaf het bijvoorbeeld in 1913 afwijkingen op de toelatingen op de *dansvergaderingen* ter gelegenheid van de Beerveldse kermissen op Pasen en de laatste zondag van september².

De gebieden op de grensscheidingen Destelbergen/Kalken, Lokeren/Kalken en Overmere/Kalken werden doorgaans nogal stiefmoederlijk behandeld. Dat resulteerde in betwistingen rond de aanleg en het onderhoud van wegen en waterwegen, de aanleg van het elektriciteitsnet enz..., met enorme achterstallen in tijd van de uitvoeringen in vergelijking met de centrumgebieden.

Als markantste voorbeeld halen we de uitbreiding van het elektriciteitsnet voor de gebieden Holeindestraat en Meerskant (beslissing 1949) en Bontinkstraat (principeel akkoord tussen Kalken en Overmere in 1951) aan.

Kort na WO II (omstreeks 1949) zorgden de plannen voor de aanleg van de E3 (de latere E17) voor onrust in het gebied ten noorden van Kalken. De uiteindelijke aanleg ervan (jaren 1960-1970) viel al dan niet toevallig in de periode waarin de wijkkermissen sterk aan belang inboetten.

De verbondenheid tussen de bewoners ten zuiden van de nieuwe snelweg en die ten noorden van die snelweg smolt verder weg.

vraag negatief omdat *de wijken palende aan de wijk Beervelde bevatten de grootste belastingbetalers.*

² Een andere gemeentekermis, namelijk Schellebelle Potjesmarkt, was eveneens belangrijk voor een groot aantal Kalkenaren. De kinderen van de gemeentelijke jongensschool kregen 's maandags zelfs (gedeeltelijk) vrij.

Ook het feit dat in de Laarnse textiel fabriek Hanus heel wat Kalkenaars werkte, maakte zorgde ongetwijfeld voor extra kermispret.

Het ontstaan van wijkkermissen en wijkfeesten

Enkele herbergiers, bijvoorbeeld op de wijken Kalken-Beervelde en Eesvelde, lieten tijdens de 18de eeuw toneelvoorstellingen doorgaan in de onmiddellijke omgeving van hun herberg of afspanning. Groeiden uit die activiteiten de wijkkermissen of wijkgebonden activiteiten zoals wij die nu herkennen en interpreteren? Tot op heden werden pas in de archiefstukken uit de tweede helft van de 19de eeuw enkele vermeldingen omtrent wijkkermissen aangetroffen. Voor de exacte bepaling van het tijdstip van het ontstaan ervan zijn er dus vooralsnog te weinig bronnen.

Ongetwijfeld zullen de data van de dorpskermissen van Kalken en Beervelde een rol hebben gespeeld in het vastleggen van de data voor de kermissen in de respectievelijk dichtstbijzijnde wijken.

De eigenheid van elke wijk had daarenboven een invloed op de manier van kermisvieren.

Wat bijdroeg tot de ontwikkeling van wijkkermissen

Dat kermissen belangrijke momenten in het leven van de 19de-20ste eeuwse mens waren, blijkt uit volgend citaat en volgend liedjesstrofe:

*Vrienden, 't is zondag kermis
Ge moet er niet van schromen
Zie dat er eten genoeg is
Want heel de familie die zal komen
De nonkels en matantan
De nichten en kozijnen
Die kunnen eten gelijk zwijnen
Pier Everzwijn en Koben test
Die kunnen eten dat hun broeksken be(r)st.*

(Nand Caffé, Kalken, eind 19de - begin 20ste eeuw)

*Dansen, springen is het leven
Wat kan een kermis beter geven*

(Posthotel, Wetteren)

a. De brouwerijen en de herbergen

De *gemeentevaders* hielden nauwgezet toezicht op de politie in de herbergen in het algemeen en ter gelegenheid van de kermissen in het bijzonder.

In 1836 was *de wanorde en het laete verblijf in de herbergen toe te schrijven aen eenige laatdunkende herbergiers* voor het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Kalken aanleiding tot het streng toepassen van een provinciaal reglement dat de sluiting van de herbergen verordende door het luiden van de kerkklokken³.

De economische politiek van de Kalkense brouwerijen Cremers, Dauwe en Verstraeten op het einde van de 19de eeuw zorgde voor een enorme toename van de woningen waar herbergen werden uitgebaat.

Zoveel herbergen (216 in het jaar 1916, met inbegrip van de Kalkense wijk Beervelde) leidde tot maatregelen van de Kalkense gemeenteraad. We beperken ons hier tot die welke vóór WO I uitgevaardigd werden, voldoende om een eerste indruk te krijgen. Een woning waarin drank geschonken werd, diende volgens plaatselijke politieverordeningen eind 1902 volgende afmetingen te hebben: een verbruiksruimte van minimum 25m², een woonplaats van minstens 12m², een kelder van minimum 5m² en een koer minstens zo groot als 1/5 van de bebouwde oppervlakte. Nog vóór WO I zouden de voorschriften voor het houden van een herberg verder aangepast worden: behalve de aanpassing voor de normen van de grootte van de ruimtes werden ook richtlijnen uitgevaardigd voor het wassen van de glazen en voor de voorziening van toiletten.

Dat die richtlijnen ter gelegenheid van de kermis van weinig tel waren, blijkt uit verhalen waarin werd gesteld dat de cafehouders

³ Zitting college van Burgemeester en Schepenen van Kalken, 29 oktober 1836.

ervoor zorgden dat het ganse gebouw beschikbaar was voor de kermis en de kermisvierders: ook bijvoorbeeld de keuken en de slaapkamer(s).

b. Muziekmaatschappijen

De jaarlijkse ommegangen, bijvoorbeeld ter gelegenheid van Kalkenkermis, tijdens het Ancien Regime werden opgeluisterd door voornamelijk niet-plaatselijke muzikanten die voor hun prestatie vergoed werden.

Aan het einde van de 18de eeuw werd de muziekmaatschappij die we nu kennen als de Koninklijke Harmonie Ste-Cecilia, opgericht. Voortaan zou er voo officiële gelegenheden meer beroep gedaan kunnen worden op plaatselijke muzikanen.

De leden van die muziekmaatschappij woonden (meer dan waarschijnlijk) verspreid over het Kalkense grondgebied. We kunnen ons voorstellen dat diegenen die een financiële bijdrage geleverd hadden, ook wel eens een bezoek van hun vereniging aan hun straat of wijk brachten. Ligt daarin ook niet een mogelijke reden tot het ontstaan ven wijkkermissen?

We zijn geneigd die vraag positief te beantwoorden. Bovendien kwam er door politieke onenigheid in de jaren 1870 een afscheuring tot stand: een deel van de leden van de katholieke Harmonie Ste-Cecilia (*de bokken*) zou zich verenigen in de liberale muziekmaatschappij Voorwaarts (*de ratten*).

Die laatste maatschappij deed vanaf de jaren 1870 tot wellicht omstreeks de overgang 19de - 20ste eeuw, regelmatig uitstappen naar zelfs de meest afgelegen wijken van de gemeente Kalken. De geschiedenis zou zich kort vóór WO I herhalen toen Dr. Van De Velde zich met een groep muzikanten zou afscheuren van de toenmalige Koninklijke Harmonie Ste-Cecilia Kalken om de zang- en muziekmaatschappij De Ware Vrienden uit te bouwen tot een volwaardige muziekmaatschappij. Ook die scheuring was politiek geïnspireerd. Belangrijk voor ons thema is dat de wijkkermissen tot kort vóór WO II bezocht werden door twee muziekmaatschappijen...

c. Muzikanten en dansvergaderingen in herbergen en danstenten

Een ander belangrijk feit is dat muzikanten uit de voornoemde verenigingen zich zouden profileren als kermis- en feestmuzikanten voor het opluisteren van danspartijen, trouwfeesten en jubilea.

Gegevens uit het einde van de 19de eeuw leren ons dat die danspartijen enkel door de burgemeester toegestaan konden worden. Hij kon het door hem opgestelde begin en einde laten controleren door de veldwachter.

Op 21 maart 1907 werd een gemeentelijk reglement op de dansvergaderingen goedgekeurd. Danspartijen konden niet in tenten en enkel op de kermisdagen door de burgemeester vergund worden, namelijk op de 3de zondag van september, en de maandag en de dinsdag daarop (Kalkenkermis) en de vierde zondag van september (8ste dag Kalkenkermis). Ter gelegenheid van Beerveldekermissen konden danspartijen toegestaan worden: tijdens het weekend van Pasen en op de laatste zondag van september. Voor danspartijen diende een vast recht van 75 frank/dag aan de gemeente betaald te worden, tvv het Armbestuur. Er werd toen ook bepaald dat de danszalen om 9 uur 's avonds moesten sluiten. Een reglement van 25 februari 1909 voegde er aan toe dat ook de kermisreizigers en de zangers een schriftelijke toestemming van de burgemeester dienden te krijgen.

Tijdens het interbellum werden de reglementen aangepast en soms versoepeld. De tarieven voor toegestane danspartijen werden ook regelmatig aangepast.

In het reglement van 11 juni 1921 werd voor het eerst gehandeld over de danspartijen ter gelegenheid van wijkkermissen in *openbare herbergzalen of tenten*. Indien inkomrecht gevraagd werd, eiste de gemeente een vergoeding van 1fr/m². Het tarief voor openbare danspartijen in danstenten werd eind 1934 opgetrokken tot 2 fr per dag per m²...

Anderzijds werden de sluitingsuren voor de dansvergaderingen tijdens kermisdagen vastgelegd op 12 uur 's nachts.

Dat kermissen en de dansmogelijkheid in de herbergen en danstenten dé ontmoetingsplaats bij uitstek waren voor de jongeren en ongehuwden, bleek bijna uit elk gesprek met informanten.

d. Amusementspelen in en rond de herbergen

De 17de eeuwse schuttersgilde Sint-Sebastiaan hield tijdens de negentiende en een groot deel van de 20ste eeuw haar schuttersbijeenkomsten op de staande wip, vooral op de wijk De Vaart. De aanleg van de tramlijn Gent - Wetteren - Zele werd aangegrepen om meer reclame voor de schieting ter gelegenheid van Vaardekenskermis (laatste zondag van augustus) en Kalkenkermis te voeren.

Tijdens de 20ste eeuw gaf de opgang van de liggende wip de mogelijkheid om ter gelegenheid van elke wijkkermis een schieting te organiseren.

Bollingen en kaartingen behoorden reeds van oudsher tot de algemene ontspanningsmogelijkheden. Heel wat herbergen hadden wel een bolbaantje liggen.

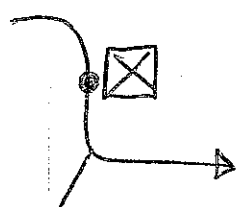

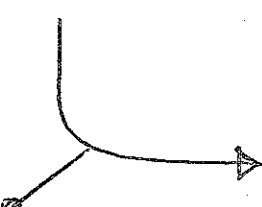

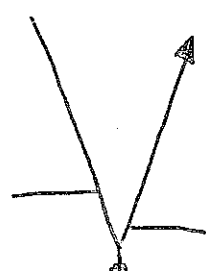
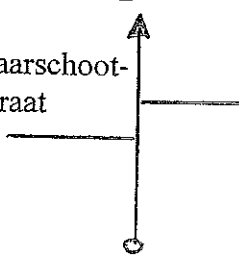
Reeds van vóór WO I dateert de gewoonte om tijdens kermissen wedstrijden per fiets voor de bewoners van een bepaalde wijk te organiseren. Tijdens het interbellum kende de organisatie van echte wielervedstrijden een doorbraak.

e. Last but not least: het prestige van een wijk

De organisatie van de wijkkermissen lag tot omstreeks de jaren 1960 vooral bij de herbergiers van een bepaalde wijk. Zij konden eventueel gesteund worden door een belangrijke inwoner of firma van hun wijk.

De klandizie van bijvoorbeeld een molenaar, een smid of een andere ambachtsman kon een rol spelen in het succes van een wijkkermis.

De fietsroute

<p>Start aan de tent</p> <p>Kruisenstraat</p>	 <p>Koffiestraat</p>	 <p>Kalkendorp</p>
 <p>Boombosstraat</p>	 <p>Uitbergsestraat</p>	<p>I</p> <p>Vaarschoot- Straat</p> <p>Uitbergsestraat</p>

1. Kermis op de Meerskant: Pinksteren

Aan het einde van de Kalkense Uitbergsestraat, bijna op de grens met Overmere, bevindt zich *De Meerskant*, een benaming die door de jongere generaties echter zelden nog gebruikt wordt.

Tijdens het interbellum waren er drie café's, waaronder café *De Meerskant* bij Benoit De Bock en café *In Blankenberghe* bij Petrus Slabbaert. Die herbergen lagen op de weg naar de meersvlakte, op de kruising van de Uitbergsestraat met de Schoorminneweg en werden druk bezocht door hen die in de meersen werken dienden uit te voeren. Ter gelegenheid van de kermisdag, met Pinksteren, ging de Koninklijke Harmonie Ste-Cecilia Kalken er op uitstap. Volgens onze zegslieden waren de andere kermisgangers vooral inwoners uit Uitbergen en Overmere.

<p>stal</p>	<p>Huis nr. 75</p>	<p>Nr. 17</p>
	<p>OPLETTEN !!!</p> <p>Loere- veld- straat</p> <p>HUIS NR 10</p>	
<p>N 445</p>	<p>N 445</p>	<p>Loereveldstraat</p>
	<p>2</p> <p>Musschen- straatje</p>	<p>E 17</p>
<p>Bontinkstraat</p>	<p>Bontinkstraat</p>	<p>Bontinkstraat</p>

2. Bontinkstraatkermis

Bontinkstraatkermis werd gevierd het derde (en soms het vierde) weekend van juni. De oudste vermelding ervan vonden we terug in een krant van 1875⁴. De aankondiging voor een uitstap van muziekmaatschappij Voorwaarts luidde als volgt: *Zondag aanstaande,*

⁴ Bibliotheek RUGent, J1801, De Waarheid, Weekblad van het kanton Wetteren, zondag 20 juni 1875, nr. 25, 2de jg.

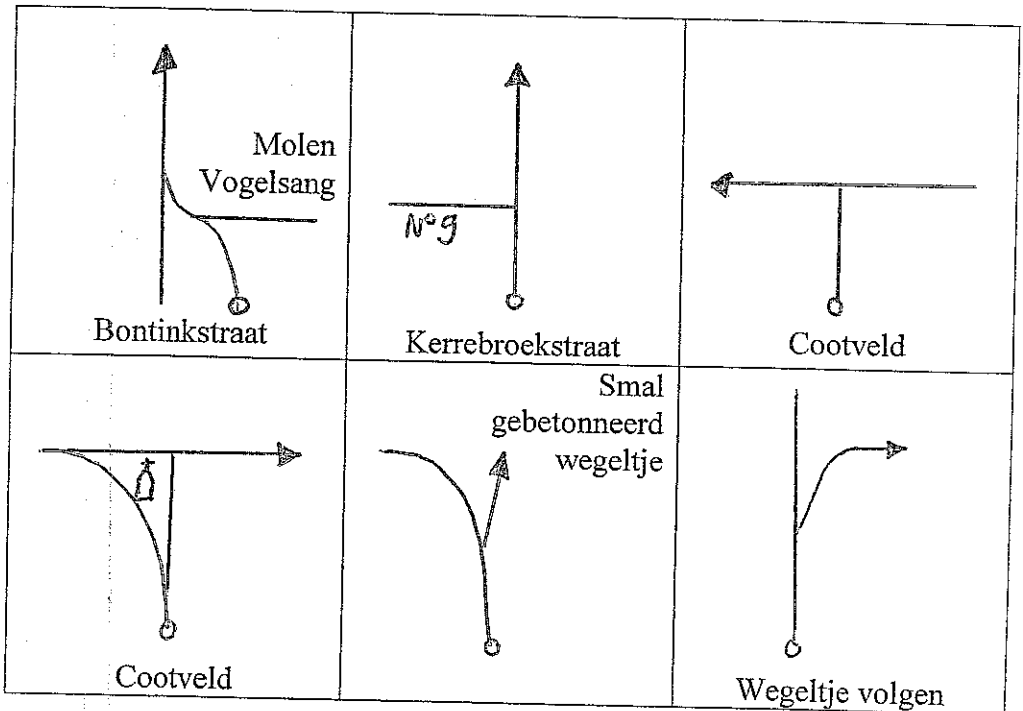
27 juni, zal de maatschappij Voorwaarts een uitstapje doen bij hare leden der Bontinckstraat. Men zal ten lokale om 3 ure vergaderen om met muziek aan het hoofd ten 3 1/2 ure te vertrekken.

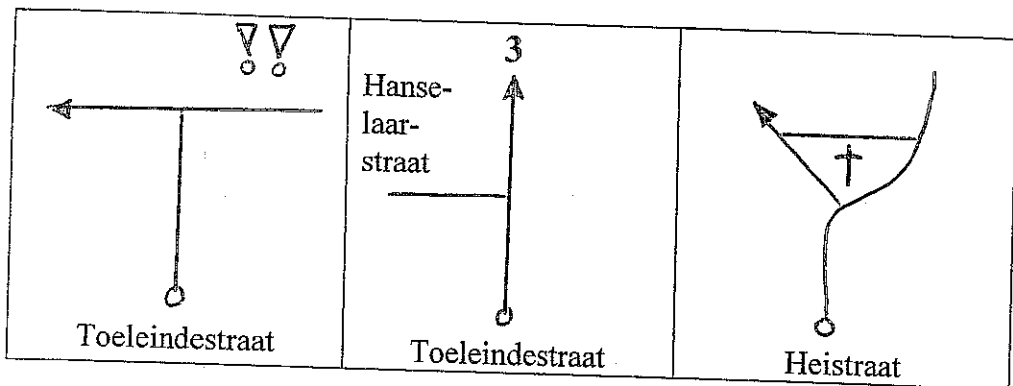
Een andere aankondiging van die kermis vonden we in de Gazet van Overmeire van 19 juni 1921: *Heden Zondag viert de Bontinckstraat hare luisterrijke jaarlijksche kermis. Allen dus naar aarbezekenskermis, om zoet te staan!*

De voornaamste kermisactiviteiten vonden plaats in het gebied tussen het Musschenstraatje en de plaats waar nu de brug over de E17 begint. Er was tevens een jaarmarkt voor biggen.

De westelijke kant van de Bontinkstraat hoort bij Kalken, de oostelijke kant bij Overmere en dat zorgde onder andere voor de elektriciteitsvoorziening voor heel wat vertraging in de aanleg ervan. Volgens de overlevering was de belangrijkste attractie van de kermis anno 1953 het aanzetten van de openbare straatverlichting.

De voorbije jaren zorgt Dekenij Bontinkstraat voor een gevuld programma ter gelegenheid van Bontinkstraatkermis.

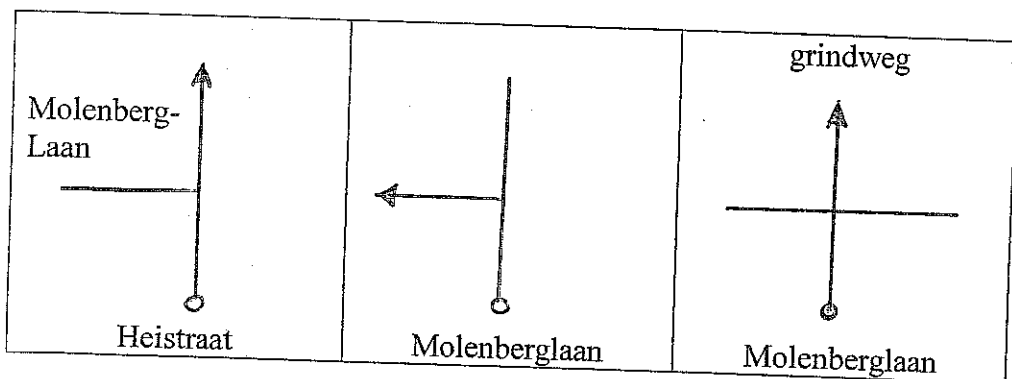
3. De Hanselaarstraat: Hoekkermis op 15 augustus

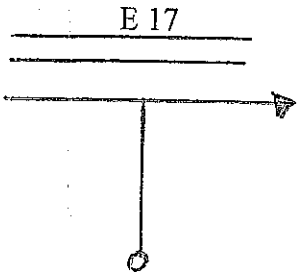
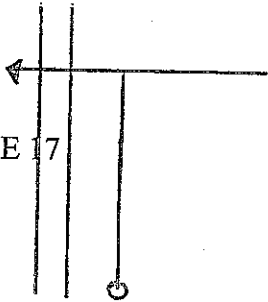
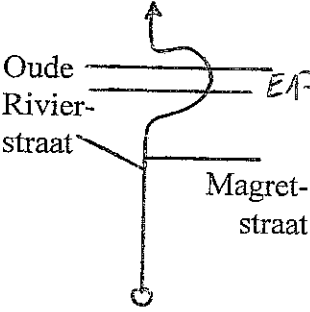
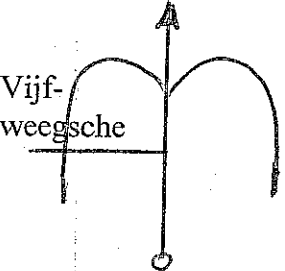
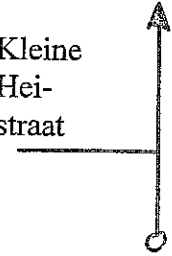
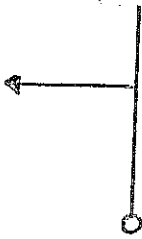
Op de hoek van de Hanselaarstraat (onpare nummers) met de Toeleindestraat stonden vroeger drie herbergen. Even verder in de Hanselaarstraat (huidig nr. 15) was de herberg van de familie De Meyer gevestigd. Na WO II was dochter Denise er accordeoniste. Ze zou tijdens de periode 1950-1960 heel wat wijkkermissen in de omgeving opluisteren.

De kermis viel op Onze Lieve Vrouw Hemelvaart (15 augustus) en duurde naargelang de dag waarop 15 augustus viel een of meerdere dagen. Het daaropvolgend weekend was er nooit bij, dan was het immers kermis op de wijk Klein-Gent.

De herberg van Sennesael, nu La Masure, langs de Toeleindestraat, deed eveneens mee met de kermis.

De kermis verhuisde na het verdwijnen van de meeste herbergen dichterbij Beerveldedorp toe (periode 1960-1970). De kermis wordt verder in stand gehouden door een feestcomité.

 <p>Raveshoot</p>	 <p>Rivierstraat</p>	 <p>Rivierstraat</p>
 <p>Rivierstraat</p>	 <p>Rivierstraat</p>	<p>4 + 5</p> <p>Callestraat</p>

4 + 5. Kermis in het gebied Vijfweegsche - Rivierstraat

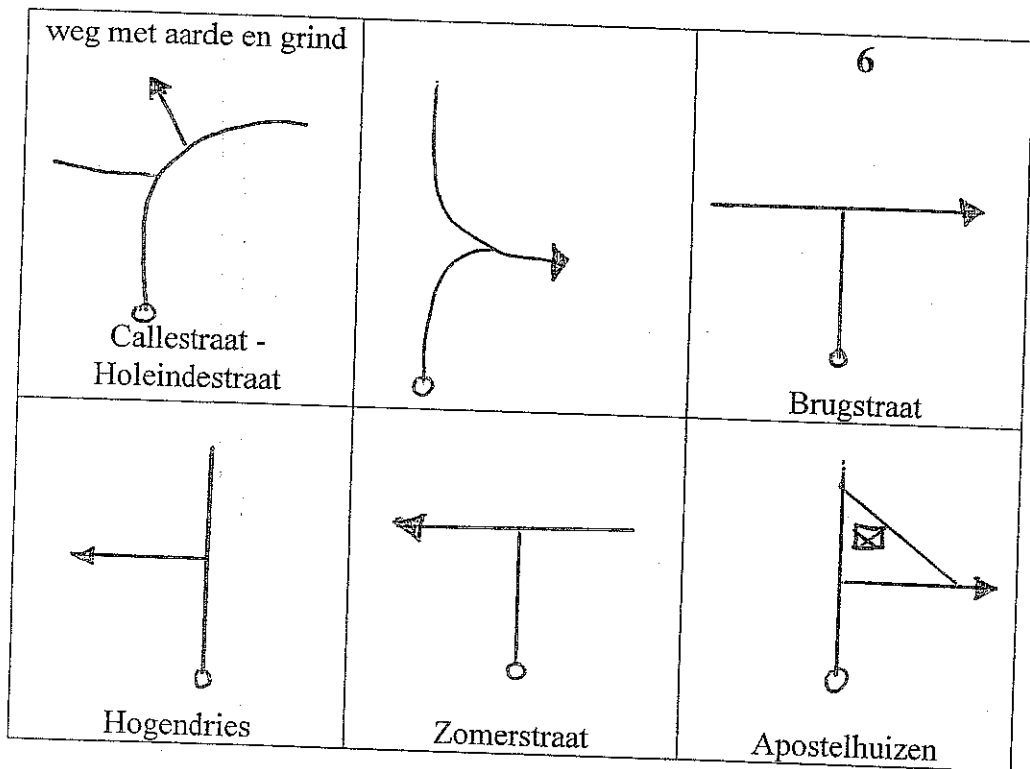
De Vijfweegsche stond vroeger rechtstreeks in verbinding met de Holeindestraat en zo verder met de Brugstraat en Zomerstraat. De E 17 werd aangelegd dwars door de wijk.

Eind van de 19de eeuw trok de Kalkense muziekmaatschappij Voorwaarts naar Vijfhoek-kermis: *Ter gelegenheid der VIJFHOEK Kermis, Rivierstraat, zal de maatschappij Voorwaarts een uitstapje doen naar dien wijk, den Maandag 5 Mei eerstkomende. De vrienden, welke verlangen mede te gaan, worden verzocht zich ten lokale 'de Vier Eemers' te vereenigen, ten 2 uren namiddag.*⁵

Rivierstraatkermis werd gevierd enkele honderden meters naar Laarne toe. Vooral rond café Parijs, op de hoek van de Holeinderede, vond de kermis

⁵ Uittreksel uit *De Volksstem*, 1ste jg., nr. 1, p. 1 (RUG 1799a), datum niet vermeld.

plaats met de traditionele ingrediënten: volksspelen, kermismolentjes, danstenten, kermismuzikanten, schietingen, kruiwagenkoers, enz... De kermis aan de Vijfweegsche had plaats begin mei, die van de Rivierstraat veertien dagen na Pinksteren.

6. Fortunekermis

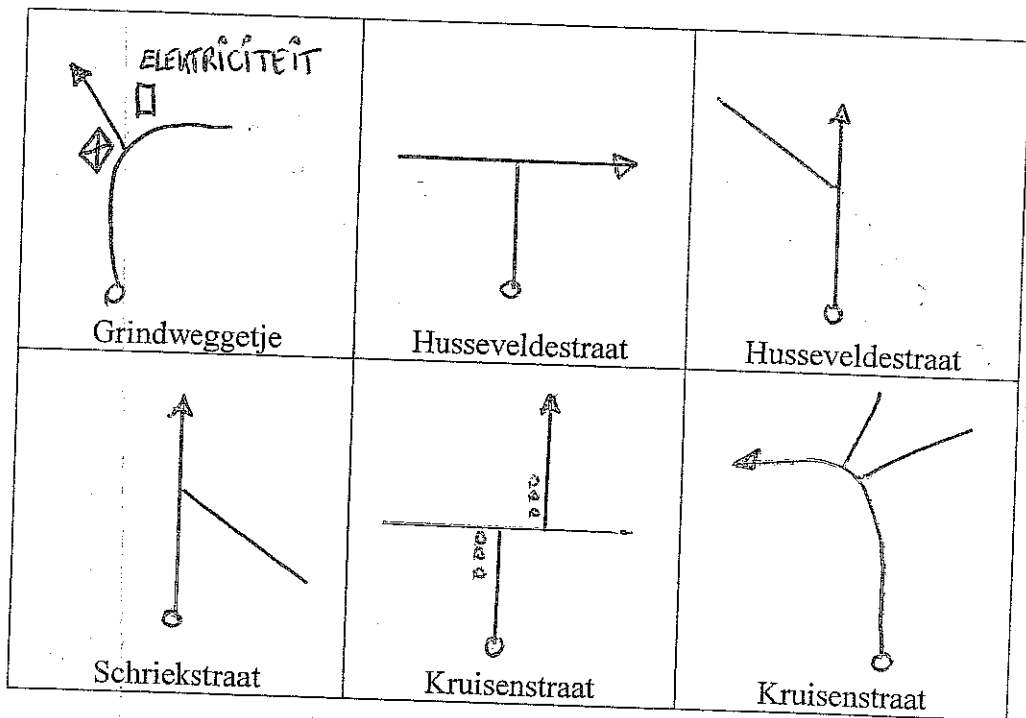
De benaming Fortune is afkomstig van de gelijknamige herberg op de hoek van de Brugstraat met de Kleine Heistraat, op de huidige grens met Beervelde (nu Brugstraat nr. 34). Die herberg bestond reeds omstreeks 1840. Meer dan waarschijnlijk ontstond rond die herberg een kermis. Het middelpunt van die kermis verschoof later echter naar de Zomerstraat, waar de brouwersfamilie Verstraeten woonde. In de Zomerstraat waren heel wat meer herbergen dan in de Brugstraat, waaronder herberg Het Molenhuis aan de molen van de

familie De Landtsheer en de huidige Estaminet In Den Bouw (bouw van de woning: 1864).

Het tijdstip waarop traditioneel *Fortunekermis* plaatsvindt, is normaliter de derde zondag van oktober, de week na de Sint-Denijskermis die de zondag volgend op 9 oktober doorgaat. Wanneer 9 oktober na het tweede weekend van oktober valt, kan *Fortunekermis* dus ook de vierde zondag van oktober plaatsvinden.

Fortunekermis is zowat de enige Kalkense wijkkermis met jaarmarkt die quasi ononderbroken werd ingericht.

De voorbije jaren wordt ter gelegenheid van Fortunekermis in en rond herberg De Schorpioen (Heirweg 8, maar ooit tot de Zomerstraat gerekend) een kermisprogramma uitgewerkt. Vooral de jaarmarkt wordt er in ere gehouden. Vroeger was er een markt voor biggen en hoornvee, nu nog enkel voor paarden.

7. Kermissen op de wijk Hussevelde

Op de wijk Hussevelde waren er twee kermissen: de Sint-Pieterskermis (29 juni) en de *Kasseitjeskermis* (week van 21 juli).

Een informant typeerde de Sint-Pieterskermis als volgt: *de nieuwe patatten werden gestoken, er werd een klein beetje gefeest en een extra pintje gedronken*. De Sint-Pieterskermis kan m.i. in verband gebracht worden met het Sint-Pietersfeest op de wijk De Kruisen en de organisator ervan, Dr. Jozef Van De Velde (1871-1939).

Ter gelegenheid van Kasseitjeskermis stonden er ooit kermisattracties op het brieltje tussen de Portugiezenstraat en de Scheestraat.

Het Feest- en Sportcomité Hussevelde zorgde ongeveer 30 jaar lang voor de organisatie van kermisactiviteiten tijdens de maand juli. Nu is de organisatie van Husseveldekermis in handen van herbergier Piet D'Hondt (Café Vriendenkring).

Samenvatting

We hebben gemerkt dat vooral vanuit de dorpskernen, waarvoor we als voorbeeld Kalken nemen, tot de jaren 1950-1960 impulsen aan de wijkkermissen werden gegeven:

1. De expansiedrang van de plaatselijke brouwerijen, voor Kalken vooral de brouwerijen Cremers en Dauwe,
2. het feit dat de gemeentelijke muziekmaatschappijen, met als zetel het dorpscentrum, minstens jaarlijks hun verstwonende (ere-) leden met een bezoek wilden vereren,
3. een tegenbezoek van de middenstand uit de dorpskern
4. het feit dat kermissen en danspartijen dé kans voor de jeugd en jonge twintigers was om elkaar te ontmoeten.